

ADAHOOONILIGII

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

VOL. 2 NO. 1

WINDOW ROCK, ARIZONA

NOVEMBER, 1, 1946

MR. KRUG, KÉYAH BINANT'A'Í, TSÉGHÁHOODZÁ-NÍGI NAABEEHÓ YEE YICH'I' HAADZÍ'ÉE

Bini'ant'áqtsoh ndízidígíí tsosts'idts'áadahgóó yootkáłéédáq' Mr. Julius A. Krug, Kéyah Binant'a'í Naabeehó binant'a'í Béesh Bqah Dah Naaznilígíí Tségháhoodzánigi 'álah siljigo yich'i' yááłti'. Ts'ida 'inda t'éiyá Kéyah Binant'a'í niliinii Naabeehó yitah níyá.

"'Ał'q q dine'é bił dah ndahaz'áq-góó, t'áá Naabeehó Dine'égi 'át'éego doo k'éé'dilghééh t'éiyá t'áá bízhání yee náás dookah da," níigo haadzíí. "Jó k'ad bééhózingo t'áá náá ha'át'éego da Naabeehó bikéyahígíí bits'áqádóó bee 'iinánii, k'ad 'át'éhígíí t'ah biláhagi 'át'éego 'anáánályaago t'éiyá dooleet. Naabeehó bikéyah bikáa'gi t'áadoo le'é 'adaal'jigo binda'anishgo nahaz'áqgo dóó 'adaal'inígíí 'aa nináadahanihgo bee béeso 'ál'jigo yá'át'ééh sha'shin nisin," ní 'áldó'. Jó 'éi diyogí binda'anishgi dóó béesh tigií binda'anishgi dóó 'akał t'áadoo le'é bee 'adaal'jigo dóó 'inda bik'idah'asdahí dóó bikáa'adání 'adaat'éii 'adaal'jigo binda'anishígíí yiyíłta'. T'áadoo le'é Bilagáana bits'áqádéé' ndahołniihígíí da t'áá nihí 'adaat'jii dooleet ní.

Ni'iiijihgo haz'ánigíí dó' hótsoago 'á-hoolyaago haashjii nízáádgóó ni'iiijihgo 'ahool'áa dooleet ní. 'Índa t'áá nihí nihe'aghaa' bee 'ée' da 'adaal'jigo dóó łahgóó łjii bighéel dóó ké da dóó 'ak'inaazt'i' da 'adaal'jigo 'áhojole' níigo haadzíí. 'Áko 'éi haa ndahanih doodaii' t'áá hó chodajoot'ínigi le' 'át'é ní.

"'Ółta' niha'áłchíní bi'oh neel'q dadohnínigíí 'éi t'ááłta'ajj bik'i'diitq, háálá 'ółta'ígíí t'éiyá t'áá 'ałtsoji' bee 'ihónéedzq," ní.

'Áádóó Wáashindoondi Interior Department gholghéhígíí 'ółta' ła' nihá náádeídiikił ní. 'Áádóó Chee Dodge yich'i' haadzíí. "K'ad shjii nidine'é t'áá 'ółta' dooleet danízinígóó da'ółta'go 'adahodoolníł," yidíiniid.

"'Aze'e'adaal'jii bee nihich'i' 'aná-hóót'i'ígíí dó' shił bééhoozin, dóó 'éi 'áldó' Wáashindoondi nihá baa náho-deeshnih," ní. "Áko ndi 'aze'e'ál'jii ła' nihá shónéidoot'eelígíí doo bééhózin da háálá t'áá 'ałtso diné 'aze'e'ál'jii bi'oh neel'q 'éi bee 'át'é," ní.

"Nihitahgóó nda'aztiinígíí dó' shił bééhoozin, 'éi shjii 'áldó' nihá binda'-doonish," ní.

Nda'nigheeshgo k'ééda'dilghééh dooleetígíí dó' t'áá hazhó'ó yíneedl'jigo haadzíí, háálá t'áá 'éi bee ch'iyáán łq'i hólqo dooleet ní.

Naaltsoos bik'ehgo nda'nilkaadígíí dó' bini' 'áłtsé t'áá 'ákót'ée dooleet, 'át'ah t'áá hats'iid ndahasdl'jii go 'inda ní. 'Áłtsé hada'íinółni dóó 'ahidiníł-náago 'ahíłká 'anáahjah ní. T'áadoo le'é nabíhonitaahígíí beego da háadi da bee hats'iid náahodeezt'i' łeh ní.

BEESH BICH'AHII BEE BEEHANIIHII 'ADA 'ADAYIILYAA LA

Béesh Bich'ahii hool'ágóó bee bééhániih dooleet biniighé Bergen, Norway hoolghéegi tsinaa'eeł táłł'ááh ní-daakahígíí bighan 'adá 'adayiilyaa lá jiní. Díi tsinaa'eeł bighanígíí bik'iji' chidí naat'a'í bee'eldqoh bikq' (bombs deiłnínigíí) ts'ida 'agháadi 'adaat'éhígíí ndi bee ch'ééh 'adajíłł'jii jiní. Norwegians dine'é ndi ch'ééh 'adayíłł'jii jiní 'áldó'. Díi tsinaa'eeł bighanígíí has-táqgo tó hózhq ditqji' ch'idaaz'áago 'adaalyaa lá jiní, dóó hasht'ish tsé ná-dleehi naadiin 'adées'eez 'íideetq'go bee 'ályaa lá jiní.

'AZEE' ŁA' BENAA'DEETA

Russia hoolghéedi t'áadoo le'é łee-ghi'di dláád nahalingo hólqo lá jiní. Díi dláád nahalinígíí jé'ádijh dóó dá'diit-tsxah gholghéego naalniihii dóó Bilagáanaa "cholera" deiłníigo naalniihígíí bich'i' 'aze'e' lá jiní. Hózhq bééhodoo-zijł biniighé na'asts'qosí bqah 'adaal'jii-go nabíhonitaah jiní k'ad.

Tsin t'ááłá'í 'íi'áhígíí bits'áqádóó tsit'élí t'ááłáhadi miil daats'í 'adaalne', 'áko ndi tsit'élí t'ááłá'í sitánigíí tsin t'ááłáhadi miilgo 'íi'á 'íidoolłjiiłgo haz'q.

DODGE DOO AKEAH NAALTSOOS BA 'ANAADAHIDOO'NIŁ

Chee Dodge dóó Sam Akeah t'áá hahí naaltsoos bá 'anáadahidoo'nił. T'áá honeesnáa shjii Béesh Bqah Dah Naaznilígíí yá dah nánidaah dooleet biniighé. Chee Dodge k'ad tseebídiin dóó ba'aan hastqá bináahai. Akeah gholghéhígíí t'éiyá Naat'ánii Néézdéé' naaghá.

Diné 2,600 yilt'éego Chee Dodge naaltsoos yá 'adayiiznil. 3,222 yilt'éego t'éiyá Sam Akeah naaltsoos yá 'adayiiznil. Scott Preston t'éiyá naaltsoos 1,851 biighahgo bá 'anídee'. Preston t'éiyá Tónaneesdizidéé' naaghá. 'Azhq 'ákónéelqá' naaltsoos 'adayiiznil ndi Naabeehó t'áá yil'áa nt'éé' 'ałníi' t'áá bich'i'go naaltsoos 'adayiiznil lá. Tsi-ts'aa' naaltsoos biih dah ha'níłigíí tsosts'idiin dóó ba'aan dji' nt'éé', 'áko t'áá tsosts'idiini sinildéé' naaltsoos 'anéel-t'e'gi baa hóone', 'áko ndi Preston yá 'ada'iiznilígíí 'áłch'jiiłdigo biniinaa 'éi doo naaltsoos bá 'anáadahidoo'nił da. Díi naaltsoos 'adaha'níłigíí t'éiyá Ghq-qji' ndízidígíí hastq'áadahgóó dóó tsosts'idts'áadahgóó yootkáłéédáq' baa na'asdee'.

Djii náahaiídqá' Chee Dodge Sam Akeah yaa honeesná, 'áldó' naakidi bá náhoot'a'go. Díi naaltsoos 'anáahidoo'niłígíí Níłch'its'ózi ndízidígíí bighi' bá náahwiidoo'aał.

Tsits'aa' naaltsoos biih daha'níłigíí Tségháhoodzánidi 'ałtso 'álah 'ánál-yaago 'inda naaltsoos 'adahaas'nilígíí ts'ida 'anéelt'e'gi bééhózin dooleet. Díi kwii naaltsoos 'anéelt'e' ha'níigo ch'é-t'ánigíí t'éiyá tsits'aa' dah naaznildéé' béesh bee hane'é bee baa ndahóone'ígíí 'át'é. 'Áádóó bik'iji' shjii ła' 'anáadahineezdee'go da 'át'é.

Naabeehó dine'é t'óó 'ahayói bqah dah ndahaz'q. Ła' da'ółta'góó 'aze'e'-ił'íni bee bich'i' 'ándahazt'i', háálá 'aze'e' 'adaal'jii t'éiyá 'aze'e'íł'íni ndaháaztq.

ARIZONA BIGHI' 'AĀH DAHOYOOŁ'AAŁII T'OO BEEHOODZIID

Arizona bighi' t'áadoo le'é 'qgh dah dahoyooł'aałii yindaalnishígíí (The Dep't. of Public Health) 'ał'qg dine'é t'áa 'ałtso Bilagáana da 'Arizona yighi' kéédahat'ínígíí bídít bá dadínóol'jít, 'áko chách'osh gholghéii yít ndaakaa-ígíí béédahodoozjít biniighé. Díł há daníl'jigo baa ní'diildee' dóo hastqá-ńdeezidgo tseebíidi neeznádiin dóo ba'-aan hastqádiin dóo ba'-aan náhást'éi jilt'éego (869) chách'osh bít ndajikai lágo hwéedahoozin dóo tsosts'idi neeznádiin dóo ba'-aan náhást'édiin dóo ba'-aan 'ashdla' (795) jilt'éego t'éiyá 'aa 'adiniih gholghéii bít ndajikai lá jiní. 'Áko ndi doo t'áa 'ałtso yéelta' da jiní. Háálá ła' t'ah doo béedahoozjiih da. Jilq'í díí 'aa 'adiniih gholghéii bít ndajikaaígíí ndazhnił'in, 'áko t'áa hó 'azee' ndajiiłniihgo 'ádqgh 'ádajil'j. 'Áko ndi 'éi t'áa 'íighisíí bááhádzid. 'Azee'íł'íní t'éiyá yá'át'éehgo há ła' yidoolíł.

1945 náháhqg bighi' Arizona bighi' t'éiyá t'ááłáhádi miil dóo ba'-aan tsosts'idi neeznádiin dóo ba'-aan hastqádiin dóo ba'-aan tseebíí (1,768) jilt'é 'aa 'adiniih gholghéhígíí bít hódahóóne'. Chách'osh gholghéhígíí t'éiyá t'ááłáhádi miil dóo ba'-aan 'ashdladi neeznádiin dóo ba'-aan naadiin náhást'éi (1,529) jilt'éego bít hódahóóne'. 1943 náháhqg bighi' t'éiyá táadi miil dóo ba'-aan táadi neeznádiin dóo ba'-aan díłts'áadah (3,314) jilt'éego chách'osh bít hódahóóne', dóo t'ááłáhádi miil dóo ba'-aan náhást'éidi neeznádiin dóo ba'-aan táa' (1,903) jilt'éego 'aa 'adiniih gholghéhígíí bít hódahóóne'. Jó 'íidqá' t'áa 'íighisíí béé'ásdee' lá.

Chách'osh dóo 'aa 'adiniih gholghéii t'áa 'íighisíí bááhádzid. Yít ndaakaaígíí diné náánáłaji' yida'diłna'. Doo náánáła' 'qgh dah dahoyooł'aałii bít 'aheekt'ée da. Chách'osh doodaii' 'aa 'adiniihígíí da bee hqgh dahoo'a' nt'ée'-go dóo yá'át'ééh njísdłj' ndi lq'í da ní-náánáhaigo bik'ee ka náázhdoodáatgo haz'q. 'Azee'íł'íní 'azee' hqgh 'á-yiilaago t'éiyá doo 'áko nááhodoodłíł da, 'áádóo doo hwe'esdzqá doodaii' hahastiin da bidizhdoołnah da. 'Aa 'adiniih gholghéhígíí t'éiyá doo há 'achíígóo doodaii' doo 'ajit'chíi da 'áhooł'jiih. Chách'osh gholghéhígíí t'éiyá 'át'ahígo doo njigháa da doodaii' diigis 'áhooł'jiih, 'azhą yá'ánisht'ééh jinízin ndi.

Naabeehó dine'é chách'osh dóo 'aa 'adiniih gholghéii bee bqgh dah nahaz'ánígíí 'anéelt'e'gi t'ah doo bééhoozjiih da, 'áko ndi lq'í 'ákót'éego bqgh dah ndahaz'qggo 'át'é. T'ah doo 'anaa' baa n'diildéhéedqá' lq'í kót'éego bqgh dah ndahaz'qg lá ni'. K'ad 'éi 'anaa' bik'i 'adeesdee' 'áko bééhózingo t'ah biláhagi 'anéelqg'go k'ad 'ákódaat'é.

K'ad chách'osh doodaii' 'aa 'adiniih bee nihqgh dah ndahaz'ánígíí doo hodíina' 'azee'íł'íní baa hohkááh. T'áa-

doo t'óo bít náás hoolzhishí. 'Azee'íł'íní 'azee' t'áadoo lq'í yitkaahí 'aa 'adiniih yá'át'ééh 'ánáyoodłíłii bee dahóló k'ad. T'áadoo hodina'í chách'osh yá'át'ééh 'ánáyoodłíłii dó' bee dahóló. T'óo bít náás hoolzhishgo 'éi doo yá'át'ééh da. Chách'osh gholghéii hatahgóo nikidadiildohgo doo bi'dééłnii da dooleetgo 'át'é. 'Aa 'adiniih gholghéii doo 'ot'chii da 'ánihiilaago doo niha-át'chíní la' nááhodoodleełgóo haz'q.

Béedaałniih, doo hodíina' 'azee'íł'íní bich'j' dahidookkááh 'aa 'adiniih bee nihqgh dah ndahaz'ánígíí. łał díí chách'osh doodaii' 'aa 'adiniih bee nihqgh dahoo'a' nt'ée'-go t'áadoo 'azee'íł'íní 'azee' nihqgh 'ádayiilaagíí 'ałdó' t'óo danihidí'ńóol'jít biniighé 'azee'íł'íní baa hohkááh, háálá doo yá'ánóh-t'ééhgóo da 'át'é, 'éi bqg.

NA'ASTS'QOSI BEE 'AZEE' NABEEDAHWIIZIİH

'Atsinilt'ish 15 volts bíighahgo na'asts'qosí bitsee' béédazhdiitsihgo yik'ee háadaachah. 'Áko ndi 'azee' bich'j' doo da'neezgaaígíí na'asts'qosí ndabijiyiisjiihgo t'éiyá 'atsinilt'ishígíí yéigo bidziilgo 'ánál'jiihgo 'índa yik'ee háadaachah jiní. T'áa 'íighisíí hoł náhonigaahgo 'azee' morphine deiłnínígíí bee nik'eeh. 'Anaa' baa na'aldeeh yéedqá' nihisiláago díí 'azee' morphine deiłnínígíí 'át'ch'jídigo ndeijaah nt'ée', 'áko hadabi'diikaatgo deiyqggo doo bít ndahonigaah da. 'Azee' morphine gholghéhígíí t'áa 'éi t'éiyá jiniizjiihgo bááhádzid. T'áa 'éi t'éiyá jiniizjiihgo t'áadoo ła' jiyání díkwii da yitkáahgo diigis 'á-náhoł'jiih łał. 'Áko ndi hastói t'áadoo le'é ndeitkaahii (scientists deiłnínígíí) 'azee' náánáła' doo morphine 'é'él'ínígi 'é'él'ínígíí ła' nayínáadanitaah. Na'asts'qosí morphine bqgh 'ádaalyaaígíí dóo 'azee' náánáła' nabíhonitaahii bqgh 'ádaalyaaígíí 'ahqgh sinilgo 'atsinilt'ish béédadiilt'ih. T'áa 'agháago 'atsinilt'ish yich'j' bidziil shj' 'éi 'azee' bidziilii bqgh 'ályaa dooleet. 'Áko kót'éego 'azee' náánáła' morphine yiláahgo 'adabóodziilii nibééhoyoozjít.

Nahasdzáán bikáa'gi 'ał'qg dine'é kéédahat'ínígíí t'áa 'ałtso yaa ntsékeesii yee 'ahit' dahalne', háálá 'ał'qg dine'é t'áa 'ałtso bizaad hóló. Saad t'óo 'ahayói 'ał'qg 'ádaat'éego hóló, t'áa 'ał'qg dine'é nahasdzáán bikáa' hólónígíí 'át'éego.

BEESH BICH'AHII BINANT'A'I DAH DABI'DIIDLO'

Béesh Bich'ahii binant'a'í danlínée ła'ts'áadah yilt'éego baa dahwiinist'jíd, dóo yee 'ádqgh dah dahast'ánée biniinaa dah dabi'diidlo'. 'Anaa' hazl'í'ée ła' bee bik'idahodiit'q. ła' t'éiyá 'asdzání dóo 'át'chíní dóo diné t'óo 'ahayói naaztseedée bee bik'idahast'ah.

ła'ts'áadah t'éiyá yilt'éé nt'ée' ndi t'áa neeznání dah dabi'diidlo', háálá Hermann Goering gholghéhée t'áadoo dah bi'diidleehi 'azee' báadahadzidii yiyíyqg'go 'ádiisghj' lá. Díí Goering gholghéhígíí t'éiyá Dágháashijaa' gholghéhée t'áa yikée' góne' náánásdzj' nt'ée'. Haa yit'éego díí 'azee' yee 'adiyoolghéłii shóyoost'e'ígíí 'éi doo bééhózin da. Goering gholghéhígíí bik'ehgo yisnááh danlínii bá nda'azt'igo t'óo 'ahayói 'ádaalyaa dóo t'áa 'éi bighi' diné díkwii miil yilt'éego shj' ndabi' ditzseed; 'áko ndi bí dah bidi'doodlo-hígíí yik'ee ntseedzáago t'áadoo dah bi'diidleehi t'áa bí 'ádiisghj.

'ATSJ' BIDIN HOGHE'IGII BINIINAA 'AŁTS'AAJIT'AAZH

Chicago hoolghéedi 'atsj' t'áa 'íighisíí bídin hóghée' jiní. Díí 'atsj' bídin hóghé'ígíí biniinaa Mrs Mary Klein bahastiin yit 'ałts'ánát'áázh jiní. Hastiinígíí t'éiyá 'atsj' haa nahaniih nt'ée' jiní. 'Atsj' 'ádinígíí biniinaa hastiin bá hách'j'go hooghangí nínáhádaahgo be'esdzáán nínéiniłts'jiih jiní. Hahastiin bít 'ałts'á njit'áázh dóo bik'iji' ndi 'atsj' náhádleełgo ła' baa nínájiilnił nt'ée'. Naakidi damjigo 'azl'í'eedqá' hastiinée 'atsj' hach'j' yaa nich'j' náánásdlj' jiní. Doo 'atsj' bina'izhdíłkid nt'ée' nínáahodíłts'in jiní. 'Atího'dil'ínígíí binahji' hahastiin bít 'ałts'á njit'áázh jiní.

NIHISILAAGO NDA'ALT'A'IGII LA' LOLO DINE'E BIŁ NDAAZDEEL

Kéyah China gholghéhígíí bikáa'gi 'e'e'aah bich'ijigo diné ła' Lolo daolghéego kéédahat'ínígíí t'óo béédahadzid jiní. Nihisiláago nda'ałt'a'ígíí 'ashdla' yilt'éego yit ndaazdéel lá jiní. 'Áko binaalte' 'ádayiilaago t'ah dayótq' jiní. Siláago náánáła' 'ákqó bít 'adees-t'a', 'áko yit' ndookah biniighé.

'AZEEDICH'II' BAA HANE'

Kéyah Borneo gholghéhígíí bikáa'dée' 'azeedich'ii' daalbáhígíí t'áa 'ałtso nishóhoot'eeh nt'ée'. Bináa'ádaałts'ózi bít da'ahijigánéedqá' tsin 'azeedich'ii' daalbáhígíí bqgh ndahadleeh yéé 'ałtso dazhdíłkid jiní. Díí tsinígíí k'éedoolyáa dóo díj' náahaigo 'índa bqgh ndahodoodleeł daaní jiní 'áadi kéédahat'ínígíí.

ADAHOONILIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School, Phoenix, Arizona.

Address all letters to The Editor, ADAHOONILIGII, Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of The United States.

Robert W. Young Editor
William Morgan Translator

T'AADOO NAAL'A'I DANOHĠINI

Lq'í da diné yéigo da'ííłta'go naat'ánii danlįigo t'óó ghóne'é naazdáago bá nda'anishígíí 'át'éego bá nda'anish dooleetgo 'át'éé lá. Tł'óó'góó chidítsoh yee ndaalnishígíí 'ta' t'áá 'iighisíí dahóyqgo 'át'é, 'áko bígo naat'ánii binaanish danlínii yíneel'qgo 'át'é. Doo yéigo 'ííłta'ígíí biniinaago 'ta' t'óó binant'a'í dahólqgo yá ndaalnish. Diné siláago 'ádabi'dilne' yéedqá' t'áadoo le'é bee nabídahonitaahgo béedahoozin. Diné haashíí néelqá' díí bee 'éedahodoozįį biniighé na'ídahonitaah doo bił ndani-tł'agóó 'ta' dayiilaa, 'áko 'éí bee baa ntsáhakeesgo bidziilgo da'ííłta'go 'azee'ííł'íní, dóó gha'diit'aahii dóó t'áadoo le'é bidziilgo ntsáhakeesgo naanish danlínii k'ad bindaanish dooleet nt'ée' lá t'óó hwiinidzin. Yéigo da'ííłta'ígíí t'éiyá 'ákót'éego naanish ndaazt'i'ígíí yee dah deíkááh, 'áko ndi doo lq'í da. Naabeehó dine'é 'ałdó' lq'í t'áá 'iighisíí bidziilgo ntsídaakesgo 'át'éé lá jiní. Yéigo da'ííłta'go 'ta' k'ad 'azee'ííł'íní dóó gha'diit'aahii danlį dooleet nt'ée'. Jó 'áko 'ałchíní 'ákót'éego nabídahoneestq'go t'éiyá bidziilgo ntsídaakes-ígíí yqgh hadínóodah. Díí 'ałchíní dahóyq dabi'di'níigo yqgh haníídee'ígíí yik'é bidziilgo da'ííłta'ígíí t'áá yí'oh daneel'ánígíí béeso bada'diyoo'niłgo yik'éh bidziilgo 'ídahoo'aahgóó da'íí-dóółtah. Jó k'ad t'éiyá 'azee' 'ádeit'i-nígíí dóó gha'diit'aahii danlínígíí da dóó bá da'ólta'ígíí dóó scientists deit'níigo t'áadoo le'é yéeda'diitįhígíí da doo ts'í-dá lq'í nihee hólqo da.

'ADAHOONILIGII NIHIL BEEDA-HOZINGO YA'AT'EEH

Naaltsoos ghólta' hoł bééhózingo t'éiyá t'áá 'ákwíí jį 'adahwiis'ágóó 'ádahooniitii hoł nibéehoyoozįį. T'áá 'ádahooniit'góó hoł bééhózingo yá'a-t'ée. Baa dahane'ii hádqáqdqá' shį 'ádahóót'įdgo 'índa jínii'go ha'át'éegi da t'áá hádin hodooleetgo 'át'é.

T'áadoo le'é baa dahane'ii naaltsoos bikáá' bee 'ak'e'eshchįgo jółtahgo t'éiyá t'áadoo naaki nilní hoł bééhoozįh. T'áadoo le'é t'áá hazéedéé' bee 'ahit dahane'ígíí t'éiyá 'ahgo 'á-niitgo 'át'é, háálá saad 'ta' biniinidééh doodaii' 'ta' bihidínidééh. 'Áko baa dahane'ii doo 'ákót'éégóó jidiits'įh. T'áadoo le'é t'áá 'ákónéehé danlįgo baa hane' ndaat'áhígíí doo 'ákót'éégóó bi-k'izh'diitįhgo biniinaa doo 'ákóq' 'áhoo-t'įh da.

Naabeehó ba'átchíní Bilagáana bizaad yíhwiidooł'áát bá bíchq hwiídee-nihígíí t'éiyá t'áá 'ániitso nihit béedahózin. Naabeehó lq'í t'áadoo Bilagáana bizaad yídahooł'aahí 'ólta' yaada-diitih. 'Áko ndi 'éí Naabeehó bizaad bee 'ak'e'eshchįgo ghólta' yíhwiidooł'áátgo haz'q. 'Áádóó 'índa díí naaltsoos yółta'go bee t'áadoo le'é baa dahane'ii bił bééhózin dooleet.

'Ánihwii'aahii naaltsoos bił yah 'adaha'níłígíí Naabeehó dóó Bilagáana bizaad bee bik'ida'ashchįgo 'adaalyaa. Naaltsoos bik'ehgo nda'nilkaadígíí dóó kéyah binaaltsoos dó' 'ákót'éego bik'e-eshchį. Naabeehó bizaad bee bik'e-eshchínígíí jółta'go doodaii' diné 'ta' hach'į' yółta'go yaa halne'ii t'áá bééhó-zínigo 'át'é. 'Áko 'ałdó' bizhdooliitii hoł bééhoozįh. Naaltsoos yaa halne'ii t'áadoo hoł bééhoozįh doo házhi' bi-káá' 'ájíleeh da.

SILAAGO DAAZLI'EE BINAANISH YEE T'AA BEE BA HAZ'A

Searcy L. Johnson (Chief of the Justice Department, Veterans' Affairs) 'ání jiní, "Siláago 'atah daazlį'ée t'ah doo siláago yileeh yéedqá' binaanish yéé ch'ée h náyííkeedgo yaa hodoólnih. Naanish ch'ée h náyííkeed dóó t'ááł'í nááhaigo bá baa náhást'įdgo naanish ch'ée h hóyéékeed yéé díí diné siláago nilį nt'ée'ée t'ááł'í nááhajį' bik'é bi-ch'į' nizhdooléet, 'azhą doo há naalnish da ndi. 'Áádóó t'áá náábíłáahji' t'áá-ł'í nínáánáahajį' naanish baa náázhdooł'áát. Bilagáana bá nda'anishígíí naanish yéé baa nahaaznii'go náánáta' bá nínáá'ánish ndi diné siláagodéé' ná-dzáago t'áá 'ákwii nínáádoolnishgo bá haz'q.

Siláagodéé' nínáhaaskaagíí bee bich'į' 'ándahazt'i'ii haashíí néelqá'. 'Áko ndi bá baa hwiinít'įgo t'áá bí t'éiyá 'aghá bich'įjį hólqo.

Nihikéyah bikáá'gi t'áá nínáhá-hááh bik'eh diné neeznádiin dóó ba'aan 'ashdladiindi miil yilt'éego łóód naat-dzid gholghéii ndabiltseedígíí t'áá bidí-dóółniitgo haz'q.

'Ashja'ał'íinii t'ááłáhádi 'ashja'-iit'įh.

'ATSJ' BIDIN HOGHEE'

Ya'iishjáástsoh dóó Bini'ant'qá-ts'ózi ndízidéé bighi' naalghéhé bá da-hooghangóó 'atsj' lq'í ndahasdlį' nt'ée'. 'Íldqá' 'atsj' bąqhlínígíí doo baa hwiinít'į da nt'ée', jó 'áko 'atsj' kįh dayiigheehígíí 'atsj' 'ayóo bá 'ilįgo lq'í 'atsj' kįh dayiizghį. Béegashii danilk'ahgo 'índa 'aak'eedgo kįh dahageeh 'teh nt'ée' shįldqá' 'atsj' da'ilį hazlį'eedqá' 'ałtso kįh dayiizghį 'éí bąq k'ad 'atsj' bídin nááhóoghéé, ní jiní Wáashindoon di 'alqąjį' dah sidáhígíí.

'Ániid Bináá'ádaalts'ózi dóó Béesh Bich'ahii bił da'ahijigqgo 'atah ndaah-baahgo nihijáád t'ááłáhajį doodaii' t'áá 'ałch'ishjį daheeskaléé Wáashindoon t'áadoo bąqhlínígóó chidí nihiteidoonih jiní. Jó 'éí t'áá nihí baa ntsídaahkees, chidí 'ta' shaa doot'áát danohsingo Wáashindoongóó naaltsoos bee 'ada-hohniit hadadoht'go.

Díí naaltsoos hadadilne'ígíí t'éiyá kin t'áá dah naazhja'igi siláago bá da-hooghangóó dahólq. Díí naaltsoos hadadilne'go 'ahí'níłígíí dqąjį' ch'ée hool-zhiizh dóó shį 'ííłni'ji' ya'iishjáashchili gholghéhígíí ndeezidjį' bee haz'q jiní.

Díí chidí t'éiyá bijáád t'ááłáhajį doodaii' bijáád t'áá 'ałch'ishjį 'ádaadinígíí bá 'adaalyaa jiní.

'Asdzání 'ta' k'adéé 'i'niit'chįgo 'azee'ál'įdi 'azee' bee daho'diilghášhígíí bee bi'diilghaazh. Ch'énádzidgo, "Haalá hóót'įd?" ní jiní. "Naakií shi-niłchį," biłni jiní 'azee'ííł'íní. "Haalá 'áhánééh, jó 'áko 'ashjįh 'tikan binaaltsoos naaki shaa nááninídee' lá!" ní jiní 'asdzání yéé.

Náhást'édiin dóó ba'aan 'ashdla' nááhaidqá' Baltimore hoolghéedi 'abe' daastinígíí ts'ídá 'áłtsé 'ályaa jiní.

"Nahastiinish sidá?"
"Nda! 'łt hóghéé' bi'niit'įgo t'óó sitį."

NAANISH 'ASHJA'IILAA

Ko' na'atbaqsii bitiin baqah góyaa díkwíigo shíí diné naanish bá hóló jiní. Naanish danohsinígíí Na'nízhoozhídi ko' na'atbaqsii ninádaaltł'ígíí Bilagáana Mr. H. B. Gardner gholghé 'éi baa hohkááh. Na'nízhoozhí dóo nizaadi kéedahoht'ínígíí t'éiyá t'áa haa'ida ko' na'atbaqsii ninádaaltł'ígíí góo díí naanish-ígíí bínida'idółkid. Jó 'éi:

1. **Extra Gang** deiłnínígíí t'éiyá California dóo Arizona dóo New Mexico yighi' béesh nt'i' yqah ndadilnish. 'Éi tsosts'id dootł'izh dóo ba'aan díí' sindáo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo honiné jiní. Bii' hooghanígíí dóo 'adqgi do' t'áa há dahóló jiní. T'ááłá'í yiskqji' 'éi t'áa-łá'í béeso haa náadayíłbji' dóo ba'aan sales tax deiłnínígíí do' bóoltq'go. Naanish binant'a'í danlínígíí 'ayóo Naabeehó bił yá'adaat'ééh dóo yéedahósín.

2. **Section Labor** deiłnínígíí do' California dóo Arizona dóo New Mexico yii' ndaalnish. Bii' dahooghanígíí dóo tó dóo chizh da 'éi doo báqhilínígíí t'óo há sinil jiní. Diné ba'atłchíní dahólónígíí ndi ba'atłchíní t'áa ndei'eeshgo 'atah ndaalnish. California bighi' nda'anish-góo łá' da'ólta' jiní. Diné ndaalnish-ígíí t'áa bí 'atsq' ada'dil'í jiní. Tsosts'id dootł'izh dóo ba'aan díí' sindáo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo honiné jiní, dóo biláahgóo 'i'iilkeedígíí do' bił 'ólta' jiní.

3. **Truck drivers.** Los Angeles hoolghéedi 'atdó' diné da'íłta'ígíí neeznált'éego bidi'nidzin jiní. 'Éi t'éiyá chidítsoh bee nda'anish. Tseebíi dootł'izh dóo ba'aan náhást'éi sindáo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo nda'anish dóo biláahgóo 'i'iilkeedígíí do' bił 'ólta' jiní. Ch'i-yáán t'éiyá t'áa hó ndajiiłniih jiní.

4. **Ice Handlers.** California bighi' Stockton dóo Needles hoolghéedi 'atdó' diné tin yindaalnishígíí łá' ghókeed jiní. 'Éi náhást'éi dootł'izhgo 'ahéé'iilkeedgo honiné. Bii' dahooghanígíí dóo 'adqgi t'éiyá t'áa há hóló, 'áko 'éi t'áa-łá'í béeso dóo ba'aan táa' dootł'izh dóo ba'aan náhást'éi sindáo bee haa náada-hábji' jiní t'áa 'ákwíi jí.

5. **Round House Laborers** deiłnínígíí do' 'ashdla'áadahgo ha'ní Barstow hoolghéedi. Tseebíi dootł'izh dóo ba'aan t'ááłá'í sindáogo 'ahéé'iilkeedgo honiné. Hanaanish yá'at'éehgo náas jidi-gháahgo Machinist's Helper doodaii' Electrician's Helper gholghéhi' 'aho'-dilt'eeh. 'Éi t'éiyá t'ááłá'í dóo ba'aan táa' sindáogo dóo 'atnii'go 'ahéé'iilkeedgo honiné. Ch'i-yáán t'éiyá t'áa hó ndajiiłniih dóo bii' dahaghanígíí t'éiyá náhidizíidji' naaki béeso dóo ba'aan díí' yáál haa náadayíłbji'.

NAABEEHO BINANT'A'I 'OLTA' YAA NDA'OOKAĀH

1945 yéedqá' Ya'iishjáástsoh ndí-zídígíí bighi' Tségháhoodzánídi Naabeehó binant'a'í Béesh Baqah Dah Naaznilígíí 'atlah silíí'. 'Ílídqá' 'ólta' dayó-keedgo Wáashindoongóo 'Indins Binant'a'í yich'í' naaltsoos 'adeiz'ah. 1946 yéedqá' T'áqtsóh ndízídígíí bighi' 'atdó' Béesh Baqah Dah Naaznilígíí łá' Wáashindoongóo naaskai dóo 'áadi beehaz-'aanii 'ádeił'jigo dah naháaztánígíí 'ólta' łá' yínáadayíi'keed. 'Ólta' łá' náa-náokeedígíí t'éiyá Béesh Baqah Dah Naaznilígíí kót'éego naaltsoos yee nideistsooz.

Naabeehó ba'atłchíní 'ólta' yaa da-neesánígíí, jó 'éi hastqá dóo tseebíi-ts'áadah bita'gi béedáahaaígíí, naadjidi miil yilt'é, 'áko ndi nihitahgóo da'ólta'ígíí 'atłchíní t'áa hastqádi miil yilt'é-hígi bíhóoghah, dóo

Nihitahgóo 'ólta' dahótsaaígíí t'áa 'iighisíi hada'deezbin, dóo

Nihitahgóo jí da'ólta'ígíí bich'í' danízaad, t'áa ni' 'atłchíní doo yídaneel-'qá da dóo nihidine'é łá' 'ák'i ndadikai biniighé t'áa 'atłji' tádadinééh, 'áko 'atłchíní t'áa 'ólta' di ndaakaigo 'áádóo da'ólta' dooleetq' doo bihónéedzqá da,

Dóo Naabeehó dine'é bitahgóo té'é'í da'aghá dóo 'qah dahaz'q dóo bee dahinii'náanii doo Jq'í da, dóo Bilagáana bizaad doo nihił bééhózin da, dóo yá'at'éehgo bee dahinii'náa dooleetq'gi doo bínanihidi'niltin da, dóo

Nihidine'é lq'í siláago 'atah ndaas-

kaaígíí dóo nihidine'é 'atah ndaalnish-go 'ak'ehodeesdl'ígíí dóo t'áa nihił 'ák'i ndeildzilgo dah yikah dooleet dadii'nínígíí beego nihił 'atdó' t'áa United States yikáa'gi diné kéedahat'ínígíí 'at'éego náas diikahígíí t'éiyá bidadiilkaal, dóo

Nihidine'é k'ad 'ádeinízingo díí Bilagáana 'ídahoot'aahgi 'at'éego biniighé 'ihoo'q'go t'éiyá k'ée' díłghééh dóo na'aldloosh bee 'iiná yá'at'ééh dóo 'inda 'atah yá'adahoot'ééh dóo honaanish niłi dooleetii bidahoot'aah.

'Áko 'éi k'ad Naabeehó dine'é binant'a'í Béesh Baqah Dah Naaznilí daníidlínígíí díí saad naaltsoos bikáa' nii-nilígíí bee lq' da'siidl'í, háála t'áa 'éi bee 1868 yéedqá' Naabeehó dine'é Wáashindoon yit 'ahada'deest'q'go saad hastqá góne' (Article 6) dah shijaa'go 'alyaa yéé bik'ehgo ntsídeiikesgo 'ada-dii'ní.

'Áádóo díí naaltsoos saad bikáa' niijaa'ígíí binahji' 'Indins binant'a'í jí-líinii Bilagáana bitahgóo 'at'éhígi 'at'éego nihitahgóo 'ólta' t'ááłá'í dóo tseebíiji' ni'iltáhígíí (Elementary), 'atłchíní nizaadi dabighanígíí t'áa 'ákwii daniyahgo dóo náhást'éi dóo naakits'áadahji' ni'iltáhígíí (Secondary) do' nihił łá' jidoolíit dóo

'Indins binant'a'í jílinii Wáashindooni béeso ninádaa'nił yiniighé dah naháaztánígíí nihił béeso bí'ízhdóokiłgo t'áa hahí niha'atłchíní bá łá' doo-níł.

NAABEEHO BA'ALCHINI DANIZAADI DA'OLTA'GOO 'ADAHASKAI

Bini'ant'qátsóh ndízídéé bighi' Riverside, California hoolghéégóo 'atłchíní naakidi neeznádiin dóo ba'aan díjts'áadah yilt'éego 'áadi da'íidóotah biniighé 'abi'doogí. Díí 'atłchíní t'áa 'atłso naakits'áadah dóo deigo béedáahaaígíí t'éiyá 'adaat'í. Báda'ólta'í 'éi łá' nihitahgóo da'ólta'ígi báda'ólta' nt'q'q' 'áadi łá' bá náada'ólta'. T'áa Naabeehó danlínii do' łá' 'áadi báda'ólta'.

Naabeehó báda'ólta'í danlínígíí t'éiyá t'áa dinék'ehjí 'atłchíní yich'í' yádaatł'igo t'áadoo hodina'í 'ídahwiidoot-'áatł biniighé.

Díí 'atłchíní nizaadi da'ólta'góo 'adahaaskaígíí k'asdqá' t'áa 'atłso t'áa da'íiłta'ígíí t'éiyá 'adaat'í. Nihitahgóo da'ólta'ígíí 'atłchíní łá' bá náa-

hwiidoo'aatł biniighé díí 'atłchíní łá' nizaadgóo 'adahaaskai.

Be'aldíila Sinilgóo 'atdó' 'atłchíní naakidi neeznádiin daats'í yilt'éego 'aheeskai.

Ghqaji' ndízídígíí bighi' 'atdó' 'Ahééhéshíhgo 'atłchíní neeznádiin dóo ba'aan tádiin dóo ba'aan 'ashdla' yilt'éego náadeesgi. Díí 'atłchíní t'éiyá lq'í 'inda 'ada'íniłta'.

'Azhq' 'atłchíní 'akónéelqá' nizaadi da'ólta'góo 'adahaaskai ndi nihitahgóo da'ólta'góo 'atłchíní lq'í da'íidíiltah danízinígíí bi'oh hanáada'déebjíd. Da'ólta'góo 'atłso hada'déebjídígíí biniinaa 'atłchíní łá' 'ólta'ji' 'anáadahidookahéé doo bihónéedzqá da.

Dqadqá' George Boyce Yootóodi Bilagáana łá' 'atlah silíí'go yich'í' yáatł'í dóo Naabeehó dine'é 'ihoo'aah bee bi-de'ahoot'éhígíí yee yit nahasne'. Naabeehó bitahgóo jí da'ólta'góo t'áa tsxíłt-go kin 'atłchíní yii' daniyah dooleetq'gi dóo 'atiin hasht'e dahodoolnínígíí shił baa ndadóht'jłt yidíiniid. Dóo Naabeehó bitahgi naakits'áadahgo 'ólta' dahótsaaígíí 'adadoolniił yidíiniid.

NDAAZBAA'IGII

1945 náháhqá bighi' níłch'its'ózi ndízidéé bighi' Wáashindoondi Department of The Interior deiłnínígíí naaltsoos "Indians Ndaabaahígíí" ("Indians in the War") gholghéego 'ádayiilaa. Díí naaltsoosígíí 'anaa' baa na'aldeeh yéedqá' 'Indins danlínígíí binaanish daazl'í'ée yaa halne'. 'Anaa'ji' dahwii-níst'ijidgo 'Indins t'áa bí bintsékees bik'ehgo 'áká 'ííjé'ígíí dóó t'áadoo le'é doo yik'ee bił daaghé'ígíí beego t'áa 'iighisíí baa daha'niihgo bée béédaho'-dooszjíd.

1945 náháhqá bighi' daqji' ch'ée-hoolzhiizhgo 'Indins danlínígíí naadjijá'di miil dóó ba'aan tsosts'idi neezná-diin dóó ba'aan hastádiin dóó ba'aan tsosts'id (21,767) yilt'éego siláoltsooí 'atah daazl'í'. T'ááłáhádi miil dóó ba'aan náhást'éidi neeznádiin dóó ba'aan neeznáa yilt'éego t'éiyá siláago nda'ał-'eet'ígíí 'atah daazl'í' dóó tsosts'idi neeznádiin dóó ba'aan naadjitáa' (723) yilt'éego t'éiyá Marines deiłnínígíí 'atah daazl'í' dóó neeznádiin dóó ba'aan naadjitá' (121) yilt'éego t'éiyá Coast Guard deiłnínígíí 'atah daazl'í'.

'Indins t'áadoo siláago 'atah daazl'í'ée t'éiyá t'áa kwii naanish haashíí néelqá'-go yii' naaskai. 'Indins díí War Bond gholghéhígíí 'ashdladiindi miil ntsaaígíí (\$15,000,000) biighahgo ndayiisnii', dóó t'áa náábíłáahji' Red Cross dóó Army and Navy Relief deiłnínígíí yá béeso 'adayiiníłgo hoolzhiizh.

'Indins siláago daazl'í'ée 'adáát'ijid yéé lq'í baa dahane'. Kwe'é t'éiyá Naabeehó 'ashkii Clifford 'Atsidí gholghée léi' baa hane'. Díí 'ashkii t'éiyá Bináa'-ádaalts'ózi bił da'ahijoogq'áqjı dóó Béesh Bich'ahii bił da'ahijoogq'áqjı 'atah naazbaa'. Díí 'ashkii łah bijáád haakal ndi dóó yas'bigodta'go neel'áq ndi bich'ooní naakigo táadi neeznádiin-di 'adées'eezgóo yisdá yiishóod jini. Bijáád haakal ndi t'áadoo 'azee'ál'íigóo deeyáa da jini. Yił siláago danlínée "Chief (Naat'áanii)" daaníigo dabózhíí nt'ée' jini. Łah 'ałdó' díí 'ashkii Béesh Bich'ahii tádiin 'adées'eezdéé' yich'ı' ni'ni'eezhgo hadabidees'ıı' dóó dabí-niıdon jini. T'óó tsé'yaa sitıigo Béesh Bich'ahii hastqá neistseed jini.

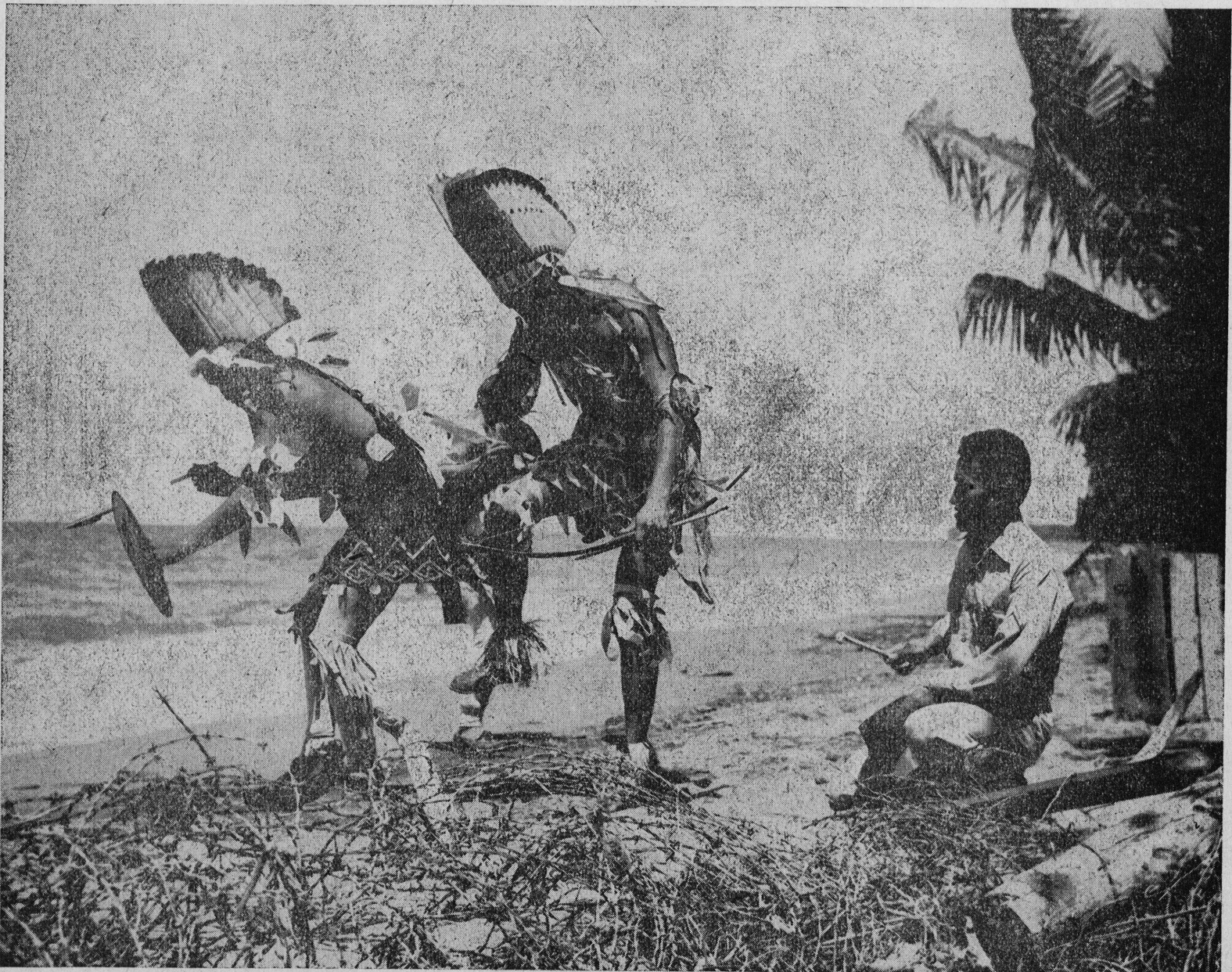
Purple Heart gholghéhígíí Attu

hoolghéedi łá' yoosbá jini. 'Áadi naadiin yiskqjı' Bináa'ádaalts'ózi dízdiin neistseed jini. 'Íidqá' t'ée'go Bináa'-ádaalts'ózi yaa nináhaakahgo 'át'ı jini. Jó 'éi ha'ée' daalgaigo yas tahdée' 'ana'ı baa ninájiyeekah nt'ée' jini. 'Ana'ı bidááh ninájiyeekahgo díí 'ashkii yéé bee'eldoghtsoh bik'aa' łá' diitaa'go łá' biyaats'ıin béstał jini. 'Áádóó 'ında 'azee'ál'ıigóo naayá jini. Yá'a-t'éeł násdıı'go siláago yił tádínéhée yitah nádzáa dóó Béesh Bich'ahii bił da'ahijigánígóo nináánáskai jini.

Díí 'ashkii t'éiyá kót'éego baa hane', ndi 'Indins danlínígíí haa shıı néelqá' kót'éego baa dahane'go 'át'é.

Mrs. John Kirk 'anı jini, "Nahasdzáán bikáa' náánáłahdi kéyah dah ni-náadaas'nilígı t'éiyá bíká 'anéııjah, 'áko lá ha'át'éego Naabeehó dine'é doo bíká 'ııjeeh da. T'áadoo le'é Naabeehó bee bich'ı' 'andahazt'ı'ıgı doo bá baa hwiinıt'ıı dago, 'áádóó háadi da t'áa 'ákónéehé daazl'ı'go, t'óó béeso haashıı néelqá bik'éh baa 'adahayáqgo ch'ıhoolzhiish."

Díí t'éiyá Solomons hoolghéedi Bináa'ádaalts'ózi bił da'ahijigánéedqá' Naabeehó 'ashiiké łá' da'alzhishgo be'elyaa. (Photo U. S. Army Signal Corps)

NA'NIZHOOZHIDI NAABEEHO SILAAGO LA' NABIDI'NEESGHAAL

Na'nizhoozhídi Naabeehó 'ashiiké tált'éego Leo Upshaw ndeinesxaal lá jini. Mike Shelley gholghéii Tsé Dijool Si'ánidóo naaghá 'éi 'ashiiké yázhí naaki hóoltq'go bił 'ádajit'íí lá jini. Béesh da'hólzha'í bílátsíí gónaa bídahaas-t'ógo yee ndahoneestsxas lá jini. Díí 'ashiiké 'éi t'áá 'íidáq' bił nda'diisdéel jini. Bee 'adiyoolghéelii bee diné baa tiih jii'íí'ígíí bee hak'idahodiit'á jini. Upshaw gholghéhiigíí t'éiyá siláago 'atah nilíí nt'éé' jini. T'áá 'iighisíí yá'át'éehgo siláago 'atah nilíí nt'éé', dóo t'áadoo yik'ee bił ghé'ígóo 'atah tádíí-yáago t'áadoo le'é yoosbá jini. K'ad t'éiyá Tséhootsooídi 'azee' baq'ál'í jini.

káá' kéedahát'ínigíí'ehgo baa ntsáhá-kees dooleet dóo Bilagáana bee bá nahaz'ánigíí 'atdó' bee bá haz'áq dooleet ní jini. Naabeehó dine'é ba'átchíní 'ídahwiidool'átéé 'ólta' t'áá 'iighisíí bee bide'adahoot'é ní jini. Naabeehó bitahgóo 'atiin yá'adahoot'éehgo 'adahoolyaago t'áá 'iighisíí yá'át'ééh, háálá 'áko Bilagáana háádéé' shíí ndadikahii bitahgóo ndadikahgo bits'áqádóo béeso baa náadahinidéeh dooleet.

Preston Toledo dóo bik'is Frank Toledo gholghéhiigíí Bináá'-ádaalts'ózi bił da'ahijigáago be'elyaa. (Off. U.S.M.C. PH.)

MRS. JOHN KIRK NAABEEHO YA YOKEEDIGII

Na'nizhoozhíidóo Bilagáana 'asdzání Mrs. John Kirk gholghé 'éi t'áá 'iighisíí Naabeehó dine'é yíká 'análgho'. Bini'ant'áqtsoh ndízidéé bighi' Na'nizhoozhídi Bilagáana naanish 'agháadi 'adaat'éi yéé dah yikahígíí 'álah silíí'go yich'í' haadzíí jini. Naabeehó bitahgóo yá'át'éehgo nda'aztiin dooleetígíí nihił deídóohkił yidíiniid. Naat'áanii Néézjí tooh nínigíí dó' yee yich'í' haadzíí'. Naabeehó bikéyah bikáa'gi kéyah bikáa' k'éeda'dilghéhiigíí náhásdzo hayázhí gholghéhiigíí t'áá naadiin tsosts'idi miil dóo ba'aan hastáqdi neeznádiinigo (27,600) haz'á. Díí ndahasdzooígíí neeznádiin dóo ba'aan neeznáadi miilgo (110,000) haz'á Naabeehó yikáá' k'éeda'didléeh biniighe bá 'áhoolyaago Naabeehó t'áá yíl'áá nt'éé' dóo díí Na'nizhoozhí haz'ánigíí t'áá 'iighisíí bá yá'át'ééh dooleet yidíiniid.

Naabeehó dine'é t'áadoo le'é t'óo daníl'ínigíí'ehgo baa ntsáhákeesígíí 'éi doodago díí Bilagáana United States yi-

TEXAS-DI 'AYOO DEESDOI LA NI JINI ALLAN NEESK'AHII

Allan Neesk'ahii Jr. 'ániid siláago yitah níyá jini. 'Áko 'éi Tóta'dóo naaltsoos hane' bee hahinidéhiigíí (Farmington Times Hustler) yich'í' naaltsoos 'áyiilaa lá jini. Texas hoolghéedi 'ayóo deesdoi lá dóo Naat'áanii Néezdi shighan yéé t'éiyá 'átaji' baa ntséskees ní jini. Tóta'di bił da'íiníshta' yéé shíí yá'át'ééh ndaakai ní jini. Díí 'ashkii 'éi k'ad Kelly Field, San Antonio, Texas hoolghéedi naaghá jini.

PVT. GEO. T. DAN MARINES DEÉ' NADZA

Bini'ant'áqts'ózi ndízidéé náhás-t'éits'áadahgóo yookáatgo Bááh Díílid hoolghéedi Naabeehó 'ashkii George T. Dan gholghéé léi' siláago Marines deit'nínidéé' nádzá jini. Guam dóo China hoolghéegóo 'atah naazbaa' jini. T'áadoo siláago 'atah yileeh yéedáq' t'éiyá Ts'ihootso hoolghéedi 'ólta' nt'éé' jini. Hanááshghíí'go 'índa náá'íniíłta' ní.

JJ'OLTA' LA' 'AA 'ANDAALYAA

Denihootsodi 'ólta'ígi t'éiyá kin 'átchíní yii' danijahígíí naaki 'ályaa. 'Átchíní t'áá 'ákwii kéedahát'ínigíí has-táq' béedááhaaígíí dóo táats'áadah béedááhaji' nihool'áago t'áá 'ákwii danijah dóo t'áá 'ákwii da'ayáqgo da'ólta' dooleet jini. Diné t'áá 'ákwii kéedahát'ínigíí 'atdó' tó dóo 'azee' da yiniighe ndaakah dooleet doodaii' sánii ní-deeshkał danízinígíí dó' yiniighe ndaakah dooleet, t'áadoo le'é 'ándeeshdlíł danohsinígíí da.

Be'ek'id Baa 'Ahoodzánídi dóo Naatsis'áandi 'ólta'ígi t'éiyá kin 'átchíní yii' danijah dooleetígíí 'ádaalne'. T'áá Bíich'íidiidi dóo T'iistsoh Sikaad Tséta'di dóo Kin Łigaidi dóo Sháq'tóhídi dóo Be'ek'id Hóteelídi da'ólta'ígi t'ah doo 'q'q' 'ándaalneeh da.

Kóhoot'éedáq' nihitahgóo jí da'ólta'ígi táats'áadahgo doo da'ólta' da nt'éé'. Jó 'éi: Tséch'ízhídi (Rough Rock), Be'ek'id Halgaidi (Lake Valley), Kinteeldi (Pueblo Pintado), Tólánídi (Tolani Lake), T'áá Bíich'íidiidi (Aneth), Bit'áah Bito'di (Beclabito), T'iistsoh Sikaad Tséta'di (Burnham's), Tsé Ná-hádzohídi (Twin Lakes), K'ai' Bii' Tóodi (Kaibeto), Téé'ndéehdi (Kayenta), Kin Łigaidi (Moenave), Sháq'tóhídi (Shonto), Be'ek'id Hóteelídi (Mariano Lake).

NAABEEHO BEESO BAA DAHINIDE- HEE BITS'AA' T'AA' NDEESKID

Naat'áanii t'áálá'í J. M. Stewart dóo 'ólta' binant'a'í G. A. Boyce 'ánigo nináháhahji' Naabeehó dine'é neeznáadi miil ntsaagíí bíighahgo béeso náadayíłbiih nt'éé' 'anaa' baa na'al-deeh yéedáq'. 'Anaa' bik'i 'adeesdee' dóo t'áá díidi miil ntsaagíí bíighahgo náadayíłbiih silíí'. Naabeehó diné dóo 'asdzání da táadi miil dóo ba'aan hastáqdi neeznáadiin yilt'éego siláago 'atah danilíí nt'éé', dóo Naabeehó lq'í danízaadgóo ndaashnish. Siláago tahdéé' béeso ninádahajeehiigíí beego dóo nda'anishígíí beego Naabeehó dine'é t'áá yíl'áá nt'éé' neeznáadi miil bíighahgo béeso baa dahinidéeh nt'éé' nináháhahji'. 'Anaa' bik'i 'adeesdee' dóo siláago lq'í nináhaaskai dóo nda'anish yéegóo naanish 'adaasdíidígíí beego k'ad nináháhahji' Naabeehó t'áá díidi miil ntsaagíí bíighahgo baa dahinidéeh silíí', jó 'áko t'áálá'í sizínigíí nináháhahji' tseebídiin béeso baa dahinidéeh nahalin. Bilagáana 'ákót'éego bá nil'íigo t'éiyá t'áálá'í sizínigíí nináháhahji' tseebídi neeznáadiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan t'áálá'í béeso bíighahgo baa dahinidéeh.

'IHOO'AAH SILÁAGO 'ATAH DAAZLÍ'ĒĒ YÁ 'ASHJA'IILAA

Don May

Biniighé 'ihoo'aahii.

Naabeehó dine'é bikéyahígíí bi'oh 'aníłtso dóó t'áadoo le'é kéyah bits'áq-dóó hólóonii yá'át'éehgo bee 'iináa dooleelígíí dó' t'áa bi'oh neel'áqgo biniinaa lq'í baa dahojoo'ágo kéedahat'í. Naabeehó dine'é naaltsoos dóó Bilagáana bizaad yééhósingó t'éiyá dóó naanish ts'ídá ła' yééhósingó t'éiyá danízaadgóó naanish dahólónígíí yíneel'áq dooleet. 'Azhá t'áa Naabeehó bináhásdzooígíí t'éiyá yikáá' naagháa dooleet ndi 'ihoo'aahígíí bá yá'át'ééh. 'Éi baa Naabeehó siláago 'atah dasoolí'ígíí nihá bik'é 'azláago 'ihoo'aah nihich'í' bí'oolkqahígíí t'áa 'ákódaat'éehgo t'éiyá yá'át'ééh.

Hái 'ihoo'aah bich'í' 'ashja'óhsin?

Naabeehó dóó Bilagáana da diné dóó 'asdzání danlínígíí t'áa 'ałtso táa' ndeezid dóó deigo hodees'áago siláago 'atah daazl'í'ĒĒ, 'áádóó yá'át'éehgo hwéeda'iisnii' yéé t'áa 'ájíłtso 'ihoo'aah hach'í' 'qá' 'át'é. Veterans Administration gholghéedéé' béeso bá sinilgo yik'é da'ólta'. 'Áko ndi Veterans Administration dóó Indian Service deiłnínígíí t'éiyá doo 'ahidéet'í' da.

Naabeehó díkwíłt'é bika' o'oolghod?

Tségháhoodzánídi 'ólta' bá hoo-ghaní góne' diné siláago 'atah daazl'í'ĒĒ 'ihwiidooł'áatgi bee bika' 'ańda'algho'. Dóó t'áa 'ákóne'e da'ólta'ígíí dóó bida-hoo'aahii bina'ídíkidgo bééhózin. Dóó t'áa 'ákóne' naaltsoos há hadadilne', dóó béeso nishóhoo't'eehgi bee 'íł hane'. Díshjígóó Naabeehó siláago daazl'í'ĒĒ neeznádiin dóó ba'aan tsosts'idiin dóó ba'aan hastáq 'ákó-t'éego bika' o'oolghod.

Ha'át'íi 'éi bidahoo'aah?

Siláago 'atah daazl'í'ĒĒ kwii bika' o'oolghodígíí yidahiidooł'áatgi haa shíł néeláq' ch'ídayiiz-á. ła' t'óó naaltsoos ghólta' dóó 'ak'e'alchígi bihwiideesh'áat daaní. ła' College gholghéego bidziilgo 'idahoo'aahgóó 'ada-haaskai. Lq'í t'éiyá High School dayólta'. ła' chidí 'áńdaal'ínígíí yidahooł'aah. ła' t'éiyá bidziilgo da'íłta'ii binaanish danlínii (Business Administration) yidahooł'aah. ła' 'éi naaltsoos 'ádaal'íigi (Clerical work) dóó tsiniheeshjii' binda'anishgi (Carpentry) dóó ła' 'atsinilt'ish binda'anishgi (Electricity) dóó "Power Plant Operation" deiłnínígíí da ła' yidahooł'aah. ła' t'éi-

yá bá 'ólta'í dadoolleet yiniighé 'idahooł'aah. 'Áádóó ła' "Arts and Crafts" dóó "Radio, Engineering, Nursing, Welding, Forestry, Agriculture dóó Printing" deiłnínígíí yidahooł'aah.

Haa yit'éego 'ólta' há shóot'eeh?

Naabeehó t'áa háiida siláago 'atah nilíł nt'ĒĒ'ii 'íídeeshtah nízínígíí Naat'áanii J. M. Stewart gholghééhígíí yich'í' naaltsoos 'íidoolíł. Naaltsoos doo bééhojisin dago t'éiyá t'áa hó Tségháhoodzánídi Naat'áanii baazhdoo-gáat. Jó 'áádóó 'éi Dr. George A. Boyce baa náahonít'í, 'éi 'ólta' bee bihólníh. 'Éi 'índa bihwiizhdooł'áatgi dóó há yá'át'éehii dóó háadi da 'ólta' shíł 'áadi 'íídiłtah hodi'doo'nił. 'Áádóó t'áa łaq-góó na'ídíkid. 'íídeeshtah jinízingo biniighé jiníyáago házhi' 'ál'íh, ha-béesht'áhi dó', siláagodi jiníyáháqdaq' ha-number yéé dó' 'índa naaltsoos haa nináhájeehgi dó' binahódídookił. 'Asdzání hwee hólqogo 'éi dó' bina'ídíkid. 'Áádóó bihwiizhdooł'áatgi dó' bee 'ádaa hozhdoolnih. 'Ajíłta'áqdi dó' dóó 'ákwii yígíí yíłta' jiníigo dó' 'ádaa hozhdoolnih, 'áádóó Veterans Administration deiłnínígóó 'íídeeshtah jiníigo biniighé njiyáháq dó' binahódídookił. 'Íizhdoołtahígíí biniighé Veterans Administration t'áa 'íídaq' bich'í' njiyáago

'áadi 'áho'doo'niid yéé dó' baa hozhdoolnih. Siláago 'atah jilínéedáq' hqah dahoo'a' dóó bik'é hach'í' na'íilghééhígíí dó' bina'ídíkid. Bihwiizhdooł'áatgi doo bééhózin dago Tségháhoodzánígi 'ólta' binant'a'í nilínígíí yee hoł hodoolnih, dóó t'áadoo le'é bihwiideesh'áat jinízingo dó' díi bidahoo'aahgo da'ólta'ígíí bee hoł hodoonih.

NAABEEHO BIK'IS T'OO 'AHAYOI

'Adahwiis'áagóó Bilagáana kéedahat'ínígíí lq'í díi Naabeehó dine'é bee bich'í' 'ándahazt'í'ii bił béedahózin dóó bika' 'ajólghed danízin.

Bilagáana National Fellowship of Indian Workers daolghéego yee dah yikahígíí Naabeehó dine'é 'ólta' yá dayókeedgo naaltsoos hadeidiilaa, dóó Wáashindoongóó 'adeiz'ah. Dóó Bilagáana díkwíigo shíł dah náánaákah t'áa 'ákó-t'éego naaltsoos Naabeehó dine'é yá 'adayiiznil. Jó 'áko Wáashindoondóó beehaz'áanii 'adeił'ínígíí dóó United States bikáa' kéedahojit'ínígíí t'áa 'ájíłtso hoł bééhózin dooleet biniighé. National Fellowship of Indian Workers daolghééhígíí t'éiyá kódaanigo Wáashindoongóó naaltsoos 'adeiz'ah.

Naabeehó bikéyah bikáa'gi 'átchíní 'ashdla'áadahdi miil yil-t'éego 'ólta' bá 'ádin.

Dóó kin bii' da'ólta'ígíí ła' 'ánaádadoolnił yéé doodaii' k'ad naazniligíí t'óó hasht'e nínadaal'íhgo dóó 'atiin hasht'e dahólzingo 'átchíní lq'í da'ólta' dooleet biniighé Wáashindoondéé' béeso lq'ígo niná'nił dooleet yéé doo 'ádajit'íł da.

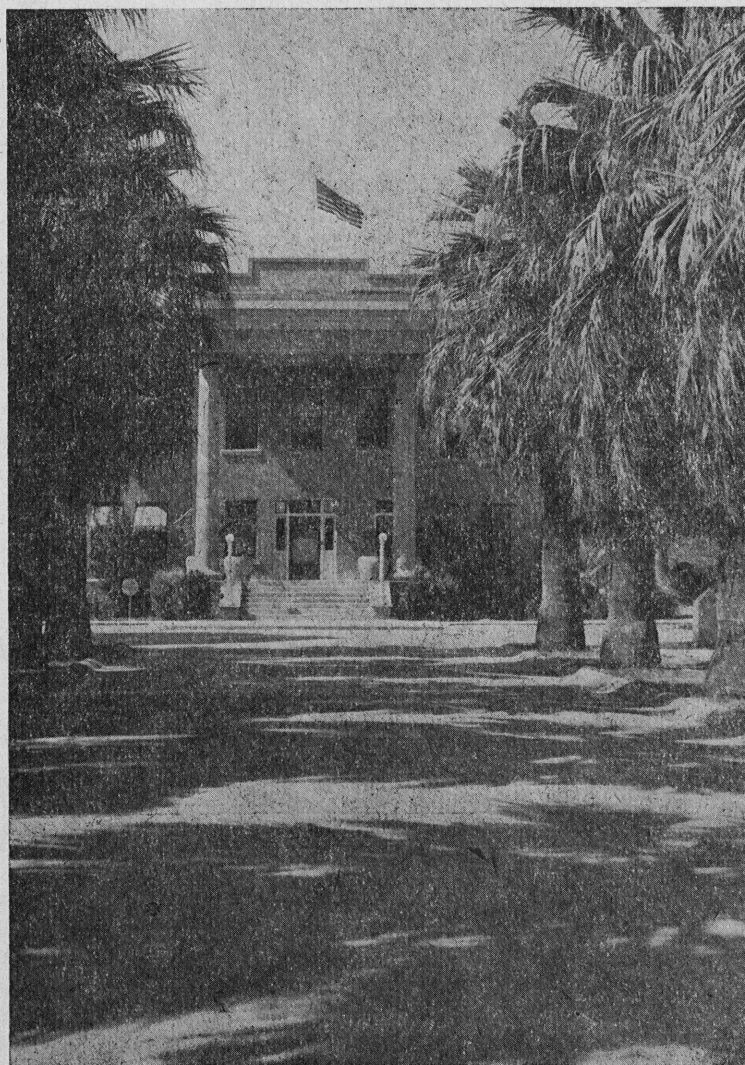
Dóó díi Naabeehó dine'é naaltsoos doo yéedahósínígíí biniinaa dóó 'ólta' bi'oh neel'ánígíí biniinaa diné díi kéyah yikáá' kéedahat'ínígíí dóó 'índa 'éé' neishoodii danlínígíí t'áa 'íghisii bida'dił'á silíł k'ad.

Nihikéyah bikáa'gi t'áa nínáháháh bik'eh diné neeznádiin dóó ba'aan 'ashdladiindi miil yilt'éego łóod naaldzid gholghéii ndabiłtseedígíí t'áa bidí-dóolniłgo haz'á.

Naabeehó dine'é bizaad t'áadoo yee 'ak'eda'átchíhí t'óó yee yádaalt'igo t'óó 'ahayói náahai. K'ad naaltsoos díkwíi shíł Naabeehó bizaad bee bik'ida'-ashchíigo 'ályaa.

Administration Building
The United States Indian School, Phoenix, Arizona

'Ahhínígo dóo t'áá 'anázh'niidííh bik'eh tá'ánízdígisígíí 'éí t'áá 'ánóltso nihił béeadahózin. Tá'ánízdígisigo t'éiyá ch'osh doo yit'íinii 'qgh dahoyool'aatii gholghéii nahgóó 'át'ííh, háálá doo tá'ánízdígisgóó 'éí bił 'ajighííh.

Díí kwii na'ashch'q'q'ígíí danół'í. 'Éí 'ál'jigi bee nihił hashne'.

'Átsé tsin nineezii bá 'ajitsih, jó 'éí hooghan t'óo'gi tsiniígíí deigo has-táqdi 'adées'eez bíghahgo.

Bílatahgi tsin niheeshjii' naaniigo dah jitííh; díí tsin niheeshjii'ígíí dó' bí-látahgi 'áhoołts'íísigo 'o'ooch'iizhgo háálá 'akó'q'q' t'óół haazt'i' dooleet bi-niighé.

Ghóyahgo tsin niheeshjii' 'a' naa-niigo dah náánástá 'éí t'éiyá naaki dóo 'a'nií'go 'adées'eezgi 'ánílnééz dóo naa-niigo t'ááłáhádi 'adées'eez. Díí tsin niheeshjii'ígíí biyaadéé' tsin niheeshjii'

náánáta' 'adaalts'óózigo naaniigo dah naaztáq dóo bił 'ada'askaal.

Tsin 'íí'áhígíí 'a' tsin niheeshjii' 'áłts'íísigo bik'iji' bił 'anáá'oolkaal, 'á-ko díí tsin niheeshjii' naaniigo dah sitá-nígíí bikáá' dah sitáq 'teh, dóo nini'áhí-gi dó' tsin niheeshjii' bá 'íí'áh, 'áko t'áá 'ałtso naaniigo bik'i dah sitá yileeh.

Díí tsin niheeshjii' naaniigo dah si-tánígíí bikáa'gi tsin niheeshjii' 'áłts'óó-zígíí dóo nineezígíí bikáá' dah náánás-tá 'éí 'ajii' t'áá ch'éé'áago 'éí bee 'adí-t'oodí bikáá' dah ná'nił.

'Áádóo ghódahdéé' tó bee naaká-hi t'óół bidíit'i'go dah naalch'q'q'igo 'á-jiił'ííh; jó 'éí dei ndíldlooh biniighé dóo nish'náájigo 'it' adaalkaaki bá 'íí'áago 'áaji' bée'át'óóh.

'Áádóo t'áá bíhólníhígíí tálághosh biih nát'áhígíí 'ájiił'ííhgo 'ałdó' tsin niheeshjii' niteelgo naaniigo dah sitánígíí bikáá' dah ji'ááh.

Tó bee naakáhi tó bee dah sikáni-gíí 'ałdó' bidaní'dít'áahgo doodaii' bi-daní'díłbałgo 'ájiił'ííh.

Tóhígíí t'áá 'áajii' ghódahgo dahi-déldo'go 'áko doo yajiiikaah da, dóo ndaaldlooshii doo hats'áq' deidláq da.

'Áłchíní tá'adadigisigo t'éiyá t'áá hojiiyáanii 'a' 'áłchíní bá tó hadáájíłooh go yá'át'ééh.

'Ółta'di t'éiyá 'áłchíní t'áá 'anda'-niidííh bik'eh bíla' táadiigisigo yídahool-'aah. Díí t'óo'di bikáá' tá'ándazdi-gisígíí yá'át'ééh dóo 'áko 'áłchíní 'ółta'-di yídahool'á'q'q' doo yaa dayoonéeh da.

Bikáá' tá'adazdigisígíí 'ałtso 'ájiił-ííhgo díí naaltsoos bikáa'gi 'át'ée 'teh.

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are

given here as examples. If you learn the sound of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word.

(a) gah, rabbit.	(ao) daolghé, they're called.	(t) tin, ice.
(aa) saad, word.	(aoo) 'aoo', yes.	(w) 'awéé', baby.
(q) sá, old age.	(oi) deesdoi, it is hot.	(x) yiyiisxí, he killed him.
(qq) naadqá, corn.	(b) bááh, bread.	(y) yas, snow.
(e) dibé, sheep.	(ch) chidí, automobile.	(z) biziiz, his belt.
(ee) 'azee', medicine.	(d) diné, man; person.	(') ba'áán, his hole.
(e) doohes, it will itch.	(g) gah, rabbit.	'e'e'aah, west.
(ee) 'áádéé', from there.	(gh) 'aghaa', wool; fur.	bito', his water.
(i) shí, I.	bighoo', his teeth.	(ch') ch'il, plant.
(ii) díí, this.	bighid, his chest.	(k') k'ad, now.
(j) shí, summer.	bighe', his son.	(t') t'iis, cottonwood.
(ji) díí, four.	(h) bááh, bread.	(dz) dził, mountain.
(o) tó, water.	hai, winter.	(dl) dlóq', prairie dog.
(oo) tooh, body of water.	(j) jí, day.	(sh) shishish, it stung me.
(q) sq', star.	(k) kin, house.	(ts) tsin, wood.
(qq) dlóq', prairie dog.	(l) lq'í, many.	(ts') ts'in, bone.
(ai) hai, winter.	(t) t'á, much; many.	(tł) t'lah, ointment.
(aai) shínaai, my brother.	(m) m'ii, coyote.	(tł') t'łoh, grass.
(ei) 'éí, that; that one.	(n) ni, you.	(zh) shizhéé, my father.
(eii) 'eii, that; that one.	(s) sis, belt.	bízhí, his name.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word and then the second of those which are given below.

ni, you ní, he says.
'azee', medicine 'azéé', mouth.
nił, he is nił, you are.
doo, not dóo, and.

MA'II DOO GALBAHI

Galbáhi m'ii ndilchq'go dayiit-tsá. Hazhó'ó ndadeest'jii'go 'índa "Mq'-ii, Mq'ii!" daanigo yich'i' hadadeesh-ghaazh. Mq'ii bich'i' ch'ideeldlo'go 'aní jini, "Haalá 'áhoodzaa, sik'is yá-zhí daneesk'áhígíishq' haa daat'é?"

'a' galbáhi hazhó'ógo 'aní jini, "Haa'ishq' m'ii bida'didiidloh. Gah bikági 'a' ndadidiiltsos, dóo tsé bii' hadidoolbiił, 'áko yich'i' dah didool-ghołgo bighoo' yee neidooltsił."

Mq'ii 'a'fna hanádaahgo nleí gal-báhi yázhí daneesk'áhígíishq' 'ayóo daalkan nízin jini. Gah 'a' 'ayóo dil-gho' léi' bich'i' ch'élghod jini. Mq'ii "Hágo," ní jini.

Galbáhi 'éí 'aní jini, "Doodahéi! Nizéé' hatsoh dóo 'éí nighoo' bik'i ya-dazdiidínigíí bee naa 'ayahooshli."

Mq'ii galbáhi yéé yich'i' dah diil-ghod jini. Galbáhi tsék'iz góne' 'eel-ghodgo m'ii yéé 'éí tsé yik'áq' yilghod-go bíchííh yiyiit'ood jini. Mq'ii yéé ná-t'áq' 'anáátłizhgo gah léi' t'óół bee dah hidéch'áq'go yiyiit'sá jini. Mq'ii gah dah hidéch'áq'go yich'i' dah diilghod jini. Galbáhi t'óół deideests'q'q'go m'ii 'asiih jini. Gah yázhí t'óół ndeidiłts'q'-go hónáásii' m'ii k'asdáq' tsí'deeyá jini.

Galbáhi háahgóoshíí dloh nábi-gáq' jini. Hodíina'go gahq' nát'áq' háadeesdlo' jini. 'Áko gahq' yilghoł nahalingo 'adayiilaa jini. 'Áko gahq' tsétahdéé' ch'idayiisxan jini. 'Éí m'ii yiyiit'sá jini. Nahaskáá' sitíigo yaa nii-'na' jini. Ts'ídá yich'i' dah diilghodgo galbáhi t'óół náadeideests'q'q' jini. "Mq'ii! Mq'ii! Díí doo yá'áshq' da!" daanigo dadilghosh.

Gah yázhí díí táadi 'ákóndayii-dlaa jini. Díídi 'azli'go gah t'óół bidii-t'i' yéé t'áá 'ákq'q' ndeistí jini. 'Áko díí m'ii yaa nii'na' jini. 'Áko 'índa t'áá bizááká yich'i' dah diilghod jini. Gahq' yiniííłhaz dóo yí'nií'aal jini. Tsé gah bikági bii' shijaa' yéé yiniííłhazgo bi-ghoo' 'ałtso neistseed jini. Gah bikáa-déé' dah naháaztáq'go háahgóoshíí 'andaadlohgo 'adaani jini, "Nighoo' yéé 'ałtso 'ádin doots'ídí! K'ad shíí da-díłtsa'ł nighoo' 'ádingo biniinaa.

"Dooda! Dooda! Doo t'áá k'ad da-sétsáq' da! Hool'áágóo ts'ídá doo nihaa nínáádeesht'jiił da," níigo m'ii dil-ghoshgo yicha jini.

Galbáhi 'adaani jini, "Dooda! Ni-zaad doo yá'áshq' da. Doo noodlání da. Dasínítsáq'go yá'át'ééh."

'Áádóo m'ii neeztí jini, bi'niitsá nahalingo. Náhidemááz dóo bitsoo' háádéel jini. Háacha dóo 'áko 'índa daaztsá nahalingo k'ihineezdéel jini.

Sq' ndeitkaahígíí sq' daat'ínigíí k'ad t'áá 'ałtso yízhí yá 'adayiilaa jini.